WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

O‘ZBEKISTON VA YUNESKO O‘RTASIDAGI MADANIY ALOQALAR

Chirchiq davlat pedagogika unversiteti

Tarix kafedrasi

Usanboyev Javlonbek Farxod O’gli

Annotatsiya: Ushbu tezisda O‘zbekiston va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta’lim, fan va madaniyat masalalari bo‘yicha tashkiloti — YUNESKO o‘rtasidagi madaniy aloqalarning shakllanishi va rivojlanishi tahlil qilinadi. O‘zbekistonning boy tarixiy-madaniy merosini asrash, uni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish, moddiy va nomoddiy madaniy meros namunalarini muhofaza etish hamda madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish masalalariga e’tibor qaratiladi. Shuningdek, YUNESKO bilan hamkorlikning O‘zbekistonning xalqaro madaniy nufuzini oshirishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, YUNESKO, madaniy aloqalar, madaniy meros, tarixiy yodgorliklar, nomoddiy meros, madaniyatlararo muloqot, xalqaro hamkorlik, madaniy diplomatiya.

KIRISH

Madaniyat har bir xalqning tarixiy xotirasi, milliy o‘zligi va ma’naviy qadriyatlarini ifodalovchi muhim omildir. Xalqlar o‘rtasidagi madaniy aloqalarning rivojlanishi o‘zaro hurmat, anglashuv va hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli madaniy merosni asrash va uni kelajak avlodlarga yetkazish xalqaro hamkorlikning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

YUNESKO ta’lim, fan va madaniyat sohalarida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish bilan birga, insoniyatning moddiy va nomoddiy madaniy merosini muhofaza qilishga katta e’tibor beradi. O‘zbekistonning YUNESKO bilan madaniy aloqalari ham mamlakatning boy tarixiy merosi va milliy qadriyatlarini xalqaro miqyosda tanitishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston hududida qadimdan turli sivilizatsiyalar va madaniyatlar o‘zaro tutashib kelgan. Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi shaharlar jahon sivilizatsiyasi tarixida muhim o‘rin egallaydi. Ushbu tarixiy markazlar me’morchilik, ilm-fan, hunarmandchilik va san’at rivojining yuksak namunalarini o‘zida mujassam etgan.

O‘zbekistonning 1993-yil 26-oktabrda YUNESKOga a’zo bo‘lishi mamlakatning xalqaro madaniy hamkorligini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Shu davrdan boshlab tarixiy-madaniy merosni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish va uni muhofaza etish bo‘yicha hamkorlik yanada faollashdi.

TADQIQOT MAQSADI VA USULLARI

Tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi madaniy aloqalarning asosiy yo‘nalishlarini o‘rganish hamda ushbu hamkorlikning milliy madaniy merosni asrash va xalqaro miqyosda targ‘ib qilishdagi ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotda tarixiylik, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi madaniy hamkorlikning asosiy yo‘nalishlari o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilindi.

ASOSIY QISM

O‘zbekiston va YUNESKO madaniy aloqalarining shakllanishi

O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi madaniy aloqalar mamlakatning mustaqillikdan keyingi xalqaro hamkorlik siyosati doirasida shakllandi. YUNESKOga a’zo bo‘lish O‘zbekiston uchun o‘zining tarixiy va madaniy boyliklarini jahon hamjamiyatiga kengroq tanitish imkonini berdi.

Hamkorlikning dastlabki davrida asosiy e’tibor tarixiy shaharlar va me’moriy yodgorliklarni muhofaza qilish, milliy madaniyatni targ‘ib etish hamda xalqaro madaniy tadbirlarda faol ishtirok etishga qaratildi. O‘zbekistonning tarixiy merosi xalqaro miqyosda kengroq tanila boshladi.

YUNESKO bilan hamkorlik O‘zbekistonning madaniy merosga bo‘lgan munosabatini ham rivojlantirdi. Tarixiy obyektlarni saqlash, ularni ilmiy o‘rganish va restavratsiya qilishda xalqaro tajribadan foydalanish imkoniyatlari kengaydi.

Moddiy madaniy merosni muhofaza qilish

O‘zbekiston hududidagi tarixiy shaharlar va me’moriy yodgorliklar mamlakatning moddiy madaniy merosining muhim qismini tashkil etadi. Ularning xalqaro miqyosda e’tirof etilishi O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi hamkorlikning muhim natijalaridan biridir.

Xiva shahridagi Ichan qal’a O‘zbekistonning noyob tarixiy-me’moriy majmualaridan biri hisoblanadi. U 1990-yilda YUNESKOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan. Ichan qal’a qadimiy shaharsozlik, me’morchilik va hunarmandchilik an’analarini o‘zida aks ettiradi.

Buxoroning tarixiy markazi 1993-yilda Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan. Buxoro asrlar davomida ilm-fan, din, savdo va madaniyatning yirik markazlaridan biri bo‘lib kelgan. Shahardagi tarixiy obidalar Markaziy Osiyo me’morchiligining muhim namunalaridir.

Shahrisabz tarixiy markazi 2000-yilda Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan. Shaharning tarixiy yodgorliklari, xususan, Amir Temur davriga oid me’moriy obidalar o‘zbek davlatchiligi va me’morchilik tarixini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega.

Samarqandning tarixiy markazi esa 2001-yilda YUNESKOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan. Samarqandning tarixiy merosi Sharq sivilizatsiyasining rivojida katta o‘rin tutgan. Shahardagi me’moriy yodgorliklar o‘zining badiiy va tarixiy qiymati bilan ajralib turadi.

Mazkur obyektlarning xalqaro miqyosda e’tirof etilishi ularni saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish mas’uliyatini oshiradi. Shu bilan birga, tarixiy shaharlarni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish madaniy turizmni rivojlantirish uchun ham imkoniyat yaratadi.

Nomoddiy madaniy meros

O‘zbekistonning YUNESKO bilan madaniy aloqalarida nomoddiy madaniy merosni asrash ham muhim yo‘nalish hisoblanadi. Nomoddiy meros xalqning urf-odatlari, an’analari, musiqa va raqs san’ati, og‘zaki ijodi, hunarmandchiligi hamda avloddan avlodga o‘tib kelayotgan bilim va ko‘nikmalarini qamrab oladi.

O‘zbek xalqining maqom san’ati ko‘p asrlik musiqiy an’analarni o‘zida mujassam etgan. Shashmaqom o‘zbek va tojik xalqlarining mushtarak madaniy merosi sifatida xalqaro miqyosda e’tirof etilgan. Mazkur san’at turi milliy musiqa merosining boyligi va yuksak badiiy darajasini namoyon etadi.

Askiya ham o‘zbek xalqining o‘ziga xos og‘zaki ijod namunalaridan biridir. Unda so‘zga chechanlik, hozirjavoblik va yumor orqali insonlar o‘rtasidagi muloqot madaniyati ifodalanadi.

Katta ashula Farg‘ona vodiysida shakllangan an’anaviy vokal san’ati sifatida o‘zbek musiqa madaniyatining muhim qismi hisoblanadi. Xorazm lazgi raqsi esa o‘zbek xalqining raqs san’atidagi o‘ziga xos yo‘nalishlardan biri bo‘lib, milliy harakatlar va musiqiy an’analarni mujassamlashtiradi.

Palov tayyorlash va uni iste’mol qilish bilan bog‘liq an’analar ham xalqning mehmondo‘stligi, oila va jamoa qadriyatlarini aks ettiruvchi madaniy hodisa sifatida xalqaro miqyosda e’tirof etilgan.

Nomoddiy meros namunalarining YUNESKO doirasida tan olinishi ularni saqlash va yosh avlodga yetkazish uchun muhim ahamiyatga ega. Bunday an’analarni asrash faqat ularni yozib olish yoki namoyish etish bilan cheklanmasdan, ularning tabiiy yashash muhitini va avlodlar davomiyligini ta’minlashni ham talab qiladi.

Madaniyatlararo muloqot va madaniy diplomatiya

O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi madaniy aloqalar mamlakatning madaniy diplomatiyasini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Xalqaro madaniy tadbirlar, ko‘rgazmalar, festivallar va ilmiy anjumanlarda O‘zbekiston vakillarining ishtiroki milliy madaniyatni dunyoga tanitish imkonini beradi.

Madaniyatlararo muloqot xalqlar o‘rtasidagi o‘zaro hurmat va tushunishni mustahkamlaydi. O‘zbekistonning tarixiy merosi, milliy musiqa va san’ati, hunarmandchiligi hamda an’analarining xalqaro miqyosda namoyish etilishi mamlakatning ijobiy madaniy qiyofasini shakllantirishga yordam beradi.

Samarqand, Buxoro va Xiva kabi tarixiy shaharlarning xalqaro tadbirlar markazi sifatidagi ahamiyati ham ortib bormoqda. Bunday tadbirlar turli davlatlardan olimlar, madaniyat vakillari va mutaxassislarni birlashtirib, tajriba almashish uchun imkoniyat yaratadi.

Madaniy merosni asrashning zamonaviy yo‘nalishlari

Bugungi kunda madaniy merosni muhofaza qilishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tarixiy obidalarni raqamlashtirish, elektron ma’lumotlar bazalarini yaratish, qadimiy qo‘lyozmalarni saqlash va ilmiy ma’lumotlarni elektron shaklga o‘tkazish madaniy merosni kelajak avlodlarga yetkazishda samarali vosita hisoblanadi.

Madaniy merosni muhofaza qilish turizm rivoji bilan ham bog‘liq. Tarixiy shaharlarning xalqaro miqyosda tan olinishi sayyohlar oqimini oshirishga yordam beradi. Biroq turizmni rivojlantirish jarayonida tarixiy obyektlarning asl qiyofasi va madaniy muhitini saqlash muhimdir.

Shu sababli O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi hamkorlikda tarixiy merosni asrash, undan oqilona foydalanish va uni kelajak avlodlarga yetkazish tamoyillari muhim o‘rin tutadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi madaniy aloqalar bir necha asosiy yo‘nalishda rivojlanganini ko‘rsatadi. Birinchidan, tarixiy shaharlar va me’moriy yodgorliklarning xalqaro miqyosda tan olinishi O‘zbekistonning jahon madaniyatidagi o‘rnini mustahkamladi.

Ikkinchidan, nomoddiy madaniy meros namunalarining xalqaro darajada e’tirof etilishi milliy an’analarni saqlash va targ‘ib qilishga katta imkoniyat yaratdi. Uchinchidan, madaniy tadbirlar va xalqaro loyihalar xalqlar o‘rtasidagi muloqotni rivojlantirishga xizmat qildi.

Madaniy hamkorlikning samaradorligini yanada oshirish uchun tarixiy obyektlarni ilmiy asosda muhofaza qilish, nomoddiy meros tashuvchilarini qo‘llab-quvvatlash, yoshlarni madaniy loyihalarga jalb etish va zamonaviy raqamli texnologiyalardan keng foydalanish zarur.

XULOSA

O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi madaniy aloqalar mamlakatning xalqaro madaniy hamkorligi va milliy merosni muhofaza qilish tizimida muhim o‘rin egallaydi. Ushbu hamkorlik orqali O‘zbekistonning tarixiy shaharlari, me’moriy yodgorliklari va nomoddiy madaniy merosi xalqaro miqyosda keng tanitildi.

Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi tarixiy markazlarning xalqaro e’tirof etilishi ularni asrash va kelajak avlodlarga yetkazish uchun muhim imkoniyat yaratdi. Maqom, askiya, katta ashula, lazgi va palov madaniyati kabi nomoddiy meros namunalarining xalqaro miqyosda tan olinishi esa o‘zbek xalqining boy ma’naviy va madaniy merosini namoyon etdi.

Umuman olganda, YUNESKO bilan madaniy hamkorlik O‘zbekistonning xalqaro nufuzini oshirish, milliy qadriyatlarni asrash va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Kelgusida ushbu hamkorlikni zamonaviy texnologiyalar, ilmiy tadqiqotlar va yoshlar ishtiroki orqali yanada rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Paris, 1972.

2. UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris, 2003.
3. UNESCO rasmiy sayti.https://www.unesco.org/
4. UNESCO World Heritage Centre.https://whc.unesco.org/
5. UNESCO Intangible Cultural Heritage.https://ich.unesco.org/
6. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi rasmiy sayti.https://mfa.uz/